

DOI 10.36074/logos-24.11.2023.51

ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЗАСАД БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

ORCID ID: 0000-0002-5292-5334

Руденко Юлія Юріївна
доктор політичних наук, доцент
Національна академія СБ України

УКРАЇНА

Актуальність. Проблеми, когерентні тематиці «державної безпеки», є сьогодні у центрі уваги більшості цивілізованих країн світу та міждержавних утворень.

Адже державна безпека «потрібна» для належної репрезентації (представлення) та захисту інтересів нації (у розумінні політичної нації). Тому важливим завданням є забезпечення державного суверенітету, суть якого полягає у верховенстві та незалежності державної влади при вирішенні всіх питань внутрішньої та зовнішньої політики.

З одного боку, ми проводимо чітку межу між національною та державною безпекою. Остання відображує особливості функціонування держави у сфері безпеки. Але успішне функціонування держави можливе лише за умови зацікавленості у ній всіх соціальних груп і прошарків. Тому на практиці державна та національна безпека існують у неподільній єдності. Або ж, принаймні, державна безпека є компонентом національної безпеки. Важливість саме такого розуміння та трактування зазначених понять стає особливо актуальною в контексті інтеграції України у європейський цивілізаційний простір, особливо у ціннісному сенсі.

Стан наукової розробленості проблеми. Безпекова проблематика широко висвітлюється представниками різних наукових напрямків – політології, філософії, історії, економіки, юриспруденції тощо. Серед відомих вчених - В. Горбулін, О. Литвиненко, С. Пирожков, А. Кудряченко, А. Скрипнюк, Н. Хамітов, М. Шульга тощо.

Мета нашої роботи полягає в привертанні уваги науковців до проблематики формування безпекової політики на демократичних засадах.

Варто зазначити, що сьогодні зміни безпекової ситуації в умовах воєнного стану в Україні, зростання непередбачуваності та невизначеності життєвих ситуацій у суспільстві потребують стрімкого та динамічного реагування та особливої уваги до безпекових проблем. Зрозуміло, що в таких обставинах, держава в певних випадках іде на тимчасове обмеження демократичних прав та свобод - робить це в інтересах державної безпеки.

Втім, зробимо невеличкий відступ і згадаємо найбільш успішні теорії демократії, на засадах яких функціонують сучасні держави-демократії. «В ідеалі, найбільше сприяє національній єдності консоціативна демократія, яка виходить із необхідності паритетного розв'язання протиріч і узгодження інтересів різних складових суспільства. З цією метою наділені повноваженнями представники правлячих еліт розв'язують протиріччя на основі домовленостей між різними соціальними групами і прошарками. Партиципаторна демократія полягає в активній участі громадян в широких сферах суспільного життя, у всіх

фазах політичного процесу – від підготовки рішень до їх реалізації, у принциповій взаємозалежності громадян через систему зворотних зв'язків. Модель соціальної демократії складається із тріади «свобода – справедливість – солідарність», в ній пріоритетного значення набуває синхронізація зусиль держави й суспільства одночасно в трьох напрямках – політичному, економічному та соціальному [1].

Адже стає зрозумілим, що, принаймні, заявлені теорії демократії, як ілюстративні, передбачають спільну співучасть громадян та держави у справі управління країною.

В контексті вище зазначеного звернемося до поглядів громадян України у царині нашої безпекової проблематики. Або задамося питанням – як бачать безпекову політику громадяни України? Артикулюємо таке: попри надзвичайність умов для прийняття управлінських рішень у сфері безпеки, громадянське суспільство в Україні «виступає» за демократичні принципи реалізації безпекової політики: захисту життєво важливих інтересів особи та суспільства, законодавчому врегулюванню обмеження прав і свобод людини, відповідності інституцій сектору безпеки політичному устрою держави тощо.

Переконливою аргументацією до вище зазначеного є результати опитування громадян України, проведені Центром Разумкова. У період між 2010 і 2021 роками частка респондентів, які вважали демократію найбільш бажаним типом державного устрою, перебувала в межах 48–56%, а тих, хто віддавав перевагу авторитарному режиму — в межах 18–24%. За даними опитування, що проводилося у вересні-жовтні 2022р., частка перших зросла до 68%, а частка других знизилася до 11,5%. У травні 2023р. частка прихильників демократичного режиму зросла ще більше — до 73%, а частка прихильників авторитаризму зменшилася до 9,5%.

Протягом останніх років сумарна частка громадян України, які вважають, що демократична політична система є «скоріше хорошою» або «дуже хорошою» для країни, зросла від 86,5% у 2017р. до 93% у 2023р. Більш помітно зросла частка тих, хто вважає демократичну політичну систему «дуже хорошою» (з 36% до 57%) [3].

Результати соціологічних опитувань також свідчать, що введення воєнного стану призвело до зростання в Україні частки респондентів, які вважають «скоріше хорошою» або «дуже хорошою» систему, коли правлять військові або військовий режим (до 28%), тоді як у 2017р. таких було 12% [3].

Цікаво, що, разом з тим, 26% опитаних в Україні вважають хорошими одночасно і систему, коли правлять військові або військовий режим, і демократичну систему (91% тих, хто вважає хорошою систему, коли правлять військові або військовий режим, також вважають хорошою демократичну систему). Тобто «військовий режим» переважно сприймається як засіб захисту демократії в умовах воєнного протистояння [3].

Фактично громадянське суспільство голосує за збереження та, навіть, пріоритет демократичних цінностей, розуміючи їх обмеження (наприклад, прав людини) в умовах воєнного стану, але на правових засадах. Адже цінності «свободи» та «безпеки» залишаються рівно важливими для суспільства. Відповідно, «безпеку» обирають -54,5%, а 44% обирають «свободу» [3]. Певна перевага на користь «безпеки» є цілком зрозумілою в умовах воєнного стану.

Висновки. Отже, в контексті вище зазначеного зауважимо, що об'єктами, відповідно, національної безпеки є і повинні залишатися: людина – її життя, права, свободи, законні інтереси; суспільство – його безпека, духовні, моральні цінності, захищеність від навколишніх загроз; держава – її державний

суверенітет, територіальна цілісність, демократичний конституційний лад. Послідовність зазначення цих об'єктів не має принципового значення, адже кожен із об'єктів посідає важливе місце в системі забезпечення національної безпеки України. Проте, права та свободи особи є первинним об'єктом в системі об'єктів національної безпеки...

Адже «як і у випадку з розподілом гілок влади, демократія також потребує втілення механізмів, що стануть на заваді практичному нехтуванню принципами й цінностями демократії. За відсутності таких кроків будь-які демократичні здобутки можуть швидко зійти нанівець під тиском різних обставин», - зазначають науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса [2]. Тобто, навіть, в умовах воєнного стану, країна повинна мати в фокусі уваги демократичні цінності.

Список використаних джерел:

- [1] Латигіна Н. А. Демократія: реалії versus утопії: монографія. Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2008. 400 с.
 - [2] Національна стійкість України та національна безпека. Аналітична записка / за ред. О. М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 40 с.
 - [3] Суспільно-політичні орієнтації громадян України (травень 2023р.). <https://razumkov.org.ua> (дата звернення: 20.07.2023).
-